

VAN WILDERODE IN (CHRISTELIJK) NEDERLAND

ERIK SPINOY

Na Gezelle is **ANTON VAN WILDERODE** ongetwijfeld de belangrijkste priester-dichter in de Vlaamse letteren. Anders dan Gezelle wist Van Wilderode echter nooit werkelijk door te breken in Nederland.

Daar zijn vele redenen voor aan te geven. Een belangrijke is beslist dat de figuur van de conservatieve katholiek en Vlaams-nationalist haaks stond op de algemene tendens in de naoorlogse Nederlandse samenleving tot emancipatie en secularisering, weg van zuilen en confessies, nationalisme en provincialisme.

Van Wilderodes ideologie en persoonlijke traject zorgden bovendien voor een blijvende associatie met de collaboratie, waarvoor in Nederland traditioneel veel minder begrip bestaat dan in Vlaanderen.

Dat Van Wilderodes dichtpraktijk naar vorm en inhoud bijzonder traditioneel oogt, was in tijden van modernistische en vervolgens neorealistische dominantie ook al niet bevorderlijk. Ten slotte hebben ook institutionele factoren een rol gespeeld: bijna zijn hele werk is gepubliceerd in Vlaanderen, vaak bij kleinere en/of niet louter literaire uitgeverijen met een 'Vlaams' en/of katholiek profiel, zoals Orion, het Davidsfonds, Lannoo en het Mercatorfonds.

Aan het eind van de twintigste eeuw zijn er wel pogingen geweest om Van Wilderode naar het Noorden te exporteren. Begonnen is dat in het *Nieuw Wereldtijdschrift*, met een in 1984 op voorstel van Herman de

Coninck geschreven stuk van Benno Barnard onder de titel 'De Vlaamse Vergilius'. Barnard koppelde in die tekst Van Wilderodes katholieke en Vlaams-nationalistische gelegenheids-werk los van de 'eigenlijke' poëzie, verwierp het eerste als fascistoïde, en brak vervolgens een dikke lans voor de (vooral latere) lyriek. Korte tijd later volgden nog waarderende stukken van de ook in Nederland veelgelezen De Coninck.

De poging tot rehabilitatie moet in zijn context worden gezien: De Coninck en Barnard waren kinderen van de emancipatiebeweging van de jaren 1960 en 1970, die in de jaren 1980 op de harde rots van de maatschappelijke realiteit te pletter leek te zijn geslagen. De identiteitscrisis als gevolg hiervan leidde bij niet weinigen van de contestatiegeneratie tot een (*neo*)romantic turn. Dat gold ook voor Barnard en De Coninck. Van Wilderodes werk werd in die context opeens interessant omdat het ontvulde beeldenstormers als zij de kans gaf om hun *posture* (hun zelfpresentatie) bij te sturen. Ruimhartig en genereus, zo wilden ze zich voortaan den volke tonen, en hun welwillendheid ten aanzien van de reactionaire zwartrok Van Wilderode moest dat illustreren.

Barnards aanbevelingsbrief voor Van Wilderodes werk kreeg Nederland echter niet over de streep. De reacties van gezaghebbende critici als Hans Warren, Rob Schouten en Kees Fens waren bepaald zuinig. De enige bressen in de Moerdijk waren, een enkele uitzondering niet te na gesproken, van christelijke makelij. Van Wilderode overleed in 1989, en zou in zijn laatste levensjaren nog vereerd worden met lof en vriendschapsbetuigingen van Guillaume van der Graft (Willem Barnard, vader van), J.W. Schulte Nordholt, Huub Oosterhuis, Ad den Besten en Hans Werkman. Op Oosterhuis en Werkman na zijn ze ondertussen ook allemaal overleden, van een echte Nederlandse doorbraak is het verder ook niet meer gekomen.

Nuttige voorkennis is dit voor wie het vorig najaar verschenen nummer 91 doorneemt van *Liter*, een Nederlands christelijk-literair tijdschrift, dat twee artikelen wijdt aan Van Wilderode naar aanleiding van diens honderdste verjaardag.

Het eerste komt van de al genoemde Werkman, medeoprichter en voormalig redacteur van het blad. Het is een aardig en vooral *interessant* stuk, omdat het een significante vertekening bevat die allicht moet dienen om

de figuur Van Wilderode beter in Werkmans kraam te laten passen. Werkmans uitgangspunt is nochtans correct: Van Wilderode situeerde zijn dichterschap effectief in een spanningsveld tussen sociale plicht en 'eigen' (individueel) verlangen – tussen dichten uit engagement en 'autonoom' dichten. Onjuist is echter dat Van Wilderodes engagement in de eerste plaats christelijk zou zijn, zoals Werkman suggereert: 'Zijn priesterschap eiste van hem een sociaal leven', schrijft hij, en dwong hem vaak 'de bevelen van de kerk' te laten voorgaan op die van het (dichter)hart.

Natuurlijk was de priester Van Wilderode een overtuigd en zelfs militant katholiek, maar zijn engagement gold toch vooral de 'Vlaamse zaak'. Wie iets anders beweert, moet maar eens het lijvige *Leven en werk van Anton van Wilderode. Een gecommentarieerde inventaris* van Roger Tempels doornemen, een op eigen initiatief ondernomen en in 2016 in eigen beheer gepubliceerde studie over de dichter, de vrucht van meer dan een decennium onverdroten arbeid en een *Fundgrube* aan informatie over Van Wilderode. Werkman poetst Van Wilderodes nationalisme bijna helemaal weg ('Men heeft hem [...] wel nationalisme verweten. Maar hij was vooral afkerig van oorlog'), zodat een – in de context van *Liter* – veel minder storend beeld ontstaat van een figuur die tragisch verscheurd was tussen plichtsbewust priesterschap en belangrijk klassiek dichterschap.

Als Werkmans tekst evenveel reveleert over hemzelf als over Van Wilderode, dan geldt dat a fortiori voor de andere tekst, geschreven door geen ander dan... Benno Barnard. Net als zijn eerste Van Wilderodestuk is ook het nieuwe direct verbonden met Barnards ideologische traject. Wie hem nog maar van verre heeft gevolgd, weet waar hem dat naartoe heeft geleid: hij werpt zich de jongste jaren op als een strijder tegen de 'politiek correcte' *pensée unique*, maar heeft in zijn op zich te billijken strijd tegen denken in clichés en schema's zelf paradoxaal genoeg een hoogst voorspelbare en schematische ideologische positie opgebouwd: tegen

Wie werkelijk iets over Van Wilderode wil bijleren, doet er daarom goed aan zich een paar weken in de resultaten van Roger Tempels' monnikenwerk te verdiepen.

de islam, pro Israël, pro het christendom, tegen de erfenis van 'mei 1968', pro het landelijke anglicaanse Engeland, enzovoorts.

De posture is er een van eigenzinnig en dwars verzet tegen de 'élites', maar achter dat mombakkes gaat het reactionaire gedachtegoed schuil dat op onze dagen eindeloos gereproduceerd wordt door populistische politici en horden internet trolls. Was Barnard in zijn jonge dagen al te vatbaar voor 'extreem-linkse opvattingen' (zoals hij zelf aangeeft), dan ontwaart de zelfverklaarde 'dissident' nu kennelijk net als vele anderen het heil in een eenvoudige omkering van het verguisde linkse geloof.

Zo wordt begrijpelijk dat de nu 64-jarige Barnard bij Van Wilderode thuiskomt als de verloren zoon bij de vader. Waren Van Wilderodes politiek-ideologische opvattingen eertijds nog een probleem, dan worden ze nu genereus vergoelijkt of verzwegen. Ja, Van Wilderode is te verbinden met het militante Vlaams-nationalisme en de bijbehorende problema-

tische episodes uit de 20e eeuw, maar die zijn het product van zeer begrijpelijke frustraties over de vernedering door 'arrogante [Franstalige] taalracisten'. En zeker, Van Wilderode was een emanatie van het verdwenen katholieke Vlaanderen, maar dat was toch vooral 'Even rooms als romantisch'. Had Barnard zich in 1984 nog opgewonden over Van Wilderodes veroordeling van 'homofilie' en vergoelijking van racisme, dan komen die kwesties hier geeneens meer ter sprake. Waarom ook? Dat zou alleen maar 'moraliseren' zijn. Bovendien spreekt uit Van Wilderodes poëzie volgens Barnard finaal een 'superieure houding tegenover het politieke gewoel en het bijbehorende intolerante gewauwel van allerlei extremisten'. Dit dus over de belangrijkste rechts-radicalen Vlaamse dichter van na de Tweede Wereldoorlog: *il faut le faire*.

Kennelijk zou Barnard graag een verbod instellen op een onbevangen en genuanceerde analyse van de ideeën, de schrijftuur en de ruimere historische context van Van Wilderode, met de ondertussen uitentreuren bekende retorische strategie van nieuw radicaal rechts: elk rationeel en op onderzoek gestoeld argument dient bij ongewenstheid verdacht gemaakt te worden door hatelijke karikaturen te maken van allen die dat argument hanteren – door ze bijvoorbeeld af te schilderen als 'onverdraagzame narcisten, die gretig de politiek-correcte terminologie in de mond nemen' (bedoeld zijn in casu Tom Lanoye en Stefan Hertmans).

Wie werkelijk iets over Van Wilderode wil bijleren, doet er daarom goed aan het 'intolerante gewauwel' van Barnard te negeren en zich, bijvoorbeeld, een paar weken in de resultaten van Roger Tempels' monnikenwerk te verdiepen. Niet meeslepend geschreven, niet 'romantisch' maar zakelijk en soms een beetje droog, en vooral: gestoeld op uitgebreid bronnenonderzoek en harde feiten. *Leven en werk van Anton van Wilderode* is nog altijd verkrijgbaar.